

Gerald Murnane og stedets vision

Litteratur. For den australske forfatter Gerald Murnane er al menneskeliv og bevidsthed knyttet til steder, faktisk steder såvel som mulige steder. Ethvert sted bærer et andet sted i sig, og litteraturens opgave er netop at bringe os nærmere disse steder og landskaber.

ALEXANDER CARNERA
Forfatter og skribent.

Ude foran vinduet fra min lejlighed i København, hvor jeg ofte sidder og skriver, befinder der sig et stort birketræ. Bagved kan jeg lige ane den ene ende af nogle grønne haver, jeg ved ikke hvordan der ser ud, kun at de befinder sig et sted i baggrunden. Men det er toppen af det svajende træ der laver forbindelsen mellem det jeg kan se og det jeg ikke kan se. Som om dette træ foran vinduet gennemskærer horisonten og på en mærkelig måde bringer mig i kontakt med det som kunne befinde sig bagved på den anden side. Som om dette træ og dette sted, baner vejen for andre steder.

Steder indvirker på os, det fysiske sted sætter spor i vores liv, animerer vores forestillinger, vores drømme og længsler. Men hvad er forholdet mellem steder og fiktion, mellem det fysiske landskab og det mentale landskab? Kan vi så skridtet videre og faktisk se stedet som en egen kilde til vores forståelse af hvad det vil sige at være til, hvad bevidsthed er? For er det muligt at tænke over vores liv, hvem vi er, og hvad det overhovedet vil sige at have et bevidsthedsliv, også så at referere til et eller flere steder?

I disse sløjfer af sætninger mærker man en søgen efter de ord der bringer livet tættere på.

Det er spørgsmål som disse der har fungeret som en ledetråd for den nu 82-årige australske forfatter Gerald Murnane, som i disse år omtales som en mulig kandidat til Nobelprisen i litteratur. I dokumentarfilmen *Mental Places* fra 2016 giver han udtryk for at det ikke er muligt for ham at adskille sin fiktion og sine tanker over denne fiktion fra sit eget liv. I et nyligt publiceret essay, «The Breathing Author», beskriver han «bevidstheden som en del

SLETTERNE

«For tyve år siden da jeg første gang ankom til sletterne, holdt jeg øjnene åbne. Jeg ledte efter alt det i landskabet der kunne tyde på en mere kompleks mening bag det ydre skin.» Denne åbning fra hans mest kendte bog *Sletterne*, der nu er oversat til dansk, er karakteristisk for mange af Murnanes bøger. En person rejser ud

af en altomfattende bevidsthed.² Tanken er en del af en universel tanke, eller landskaber i landskaber, som han kalder det: «Efter min mening er det vi sædvanligvis omtaler som den virkelige verden, omringet af et umådeligt og et muligt uendeligt landskab som er usynligt for disse øjne, men som jeg kan begribe på anden vis. Jo mere jeg fortæller dig om dette landskab, desto mere vil du sikkert være tilbøjelig til at omtale dette som min særlige ånd. Men for mit vedkommende er der ikke blot tale om min ånd, men den eneste ånd.»

Han observerer og taler med flere af indbyggerne. Af en forfatter lærer han at «hvært menneske i hjertet er en rejserende i et grænselejt landskab». En godsejer fortæller ham at en landskabsmaler i sin søgen efter et nyt land «søger efter de steder som lå lige på den anden side af de malede horisonter, de steder som kunstnerne vidste at de blot kunne antyde muligheden af». Det går op for filminstruktøren at også indbyggerne befinder sig i en tilstand af søgen.

Flere af dem holder til i rigt udstyrede biblioteker, og har lange og omfattende studier bag sig. Alligevel er det som om der bag bogerne, ordene og studierne er en grænse. Som én af dem siger: «Hvad ville der ikke komme ud af det [...] hvis der ikke fandtes noget mere substantielt ved alle vores erfaringer, end de opdagelser der virker for små til at betegne andet end deres egen kortvarige forekomst?» Filminstruktøren, som også er fortællingens hovedperson, ender med at bo der i over ti år uden at begribe sletternes fulde omfang.

Første gang jeg læste *Sletterne* kom jeg til at tænke på Jorge Luis Borges, som også var én af Murnanes tidlige inspirati-

onskilder. Men ved anden gennemlæsning gik det op for mig, at der hos Murnane er noget andet på spil. Ligesom Borges skriver Murnane en litteratur der er optaget af sin egen måde at fremstille og beskrive virkeligheden på, med verden som et uendeligt bibliotek og litteraturen den kunst- art der skaber sine egne imaginære verdener. Men hvor man hos Borges ofte har en oplevelse af at ende i en postmoderne sproglig uden rigtig at slippe ud af sprogets fiktioner, har man hos Murnane en oplevelse af at befinde sig både indenfor og udenfor sproget og fiktionens univers. Der er faktisk noget udenfor, som er det, der for Murnane handler om at indfange, det, som man ikke endeligt kan begribe, men som litteraturen ikke desto mindre må forsøge at nærme sig.

EN AUSTRALSK KEROUAC

Det som driver Murnanes romanfigurer i deres søgen, er ikke noget bestemt, et mål, men dette «noget», det som animerer deres søgen, det strømrende bag alting, som følger hos Virginia Woolf, eller den særlige energi der forbinder en særlig væddeløbsbet på et specifikt sted i Murnanes debutroman *Tamarisk Row* (1974).

Fra sin far overtog Murnane en særlig kærlighed til hestevæddeløb. Men det som optager ham, er ikke sporten og konkurrencen i sig selv, men hesten som et punkt der forbinder tid og kraft, de steder i og omkring provinsen Victoria hvor han som dreng, sammen med sin far, overværede hestevæddeløb. Der er et indenforsikret sted og et udenfor stedet. Det faktiske sted

gemmer på et andet sted. Hesten er et betydningsfuldt symbol. I romanen *Inland* fra 1988 skriver Murnane med henvisning til den franske digter Paul Eluard: «Der er en anden verden, men som hører med til denne.» Ethvert sted bærer et andet sted i sig.

Udover Emily Brontes *Stormfulde højder* (1847) og Marcel Prousts *På sporet af den tabte tid* (1913) var Jack Kerouacs *Vejene* (1957) et afgørende vendepunkt for Murnane som forfatter. Som for mange andre var det en bog der ændrede hans liv. For ham var den med til at sætte kursen for en ny måde at skrive og tænke på. «Bogen var som en eksplosion i mit hoved, det, som man ikke endeligt kan begribe, men som litteraturen ikke desto mindre må forsøge at nærme sig.»

Et stort nyt rum åbnede sig for ham. Han så sit personlige liv og opvækst i Victoria i Australien i et nyt lys. Stederne der blev meget større, det var som at sit land på en frisk, at komme bag om civilisationens rygende ruiner, komme videre ad den hellige søgens vej, hvor det flade græsland og glimtet af en jockey til et hestevæddeløb lyste som små dirrende søjler, de billeder han havde set i sin barndom og ungdom på samme måde som Kerouac. En rejse på stedet, men hvor alt er i bevægelse, en rejse der ryster ordene af kulturs træ, hvor de har siddet limet fast i bestemte mønstre, som nu brydes op, så de flyver og falder, smadres og ædes af vilde dyr, skides ud over prærien

og sprutter op alle vegne i buske af ny betydningsfuld, som den danske digter Peter Laugesen beskriver det i sit forord til den nye danske udgave af *Vejene*.

SÆTNINGERNES LIV

Det at skrive fiktion er faktisk opdagelsen af de endeløst varierende former som en sætning kan antage. Man skal elske sætningen, siger Murnane, for det er den der «bærer vidne om vores behov for at skabe forbindelser mellem ting». Proust bragte ham på sporet af de lange sætningers magi, om end de ikke her for en lige så lange, mens Kerouac gav ham rytmen og energi. I disse sløjfer af sætninger mærker man en søgen efter de ord der bringer livet tættere på. *Sletterne*, *Tamarisk Row* og *Stream System* er vidnesbyrd om disse sætningers liv. Og det som for Murnane sætter skriven i gang, er altid et billede, som han beskriver i detaljer, dernæst stedet, før han forbinder de to som om de var én og samme pulserende sindstilstand.

En typisk åbning lyder, her fra novellen «First Loves» i den delvis selvbiografiske samling *Stream System*: «Et eller andet sted i den forstad til Melbourne befinder sig en mand der kalder sig selv en forfatter af fiktion, men som faktisk skriver en form for dagbog om den mand han ønsker at være». En anden, fra «Stone Quarry» i samme samling: «Jeg er netop blevet færdig med at læse et stykke fiktion om en mand som insisterer på at finde ud af hvor dybt fundamentet er hvor end han befinder sig.» En tredje begynder således: «Det billede der satte mig i gang med at skrive

denne historie, er et billede af en enkelt sky på en himmel med bunker af skyer.» («Precious Banes»). Og fra *Landscape with Landscape* (1985): «I henved tyve år søger en mand i bakkerne omkring Melbourne efter et landskab og en kvinde som ingen kunstner kan male.»³

Gennem billeder, følelser og ord indkredser Murnanes litteratur en form for åndelig tilstand.

Steder ændrer sig, mennesker ændrer sig, men Murnane selv har i hele sit liv aldrig været udenfor Australien. Ja, faktisk har han kun meget få gange været udenfor den sydøstlige provins Victoria med byen Melbourne. Han har aldrig siddet i en flyvemaskine, kan ikke svømme og bryder sig ikke om havet, som han kun har set få gange. Han orienterer sig altid indad mod landet og sletterne. Her er hans verden, for her, *Inland*, er ifølge Murnane hele verden. Hans cirkler har været små, men hans sind uendeligt. Og han har tilsyneladende ikke haft brug for andet end sin tidlige fascination af atlas, en arkiværk registrering af landområder, græslande, planter, heste og stednavne. I arkivskabe er det blevet til med en minuts kortlægning af sit eget liv, billeder af heste og områder i og omkring provinsen Victoria. Murnane har i to perioder undervist i litteraturskrivning på videregående uddan-

nelser, men stoppede med det allerede da han var midt i halvtredserne. Herefter trak han sig tilbage for at skrive.

SAND FIKTION

Murnane skrev *Inland* (1988) efter at have læst ungarske Gyula Illyés' *Pastors folk* (1971), en folkløst skildring af det folk der i århundreder har levet med helt egne skikke og love på Putzstapen i det sydlige Ungarn. Bogen kalder dette særlige folks livssyn og verdensbillede til live ikke mindst gennem steder fra denne egn. Gennem *Inland* skriver Murnane videre på denne indsigt om stedet, men kan fordi han mener den sande fiktion kan noget helt andet end etnografien. Som poesien må litteraturen få tingene og stedet i tale gennem ordene. For det er kun «stedet der på mest ægte vis redogør for indholdet af min ånd», som han udtrykker det i «The Breathing Author». I *Inland* lyder det sådan her: «Når jeg hører silheden der synger mellem mine egne ord, tænker jeg på prærier og sletter som om alle mine ord bliver udtalt fra græslandet selv.»

Inland er historien om en forfatter der er ved at skrive en bog om et særligt græsland. Mere præcist handler bogen om forholdet mellem hans faktiske forehavende og hans mange forskellige forsøg på at gøre det. For hvad denne forfatter faktisk foretager sig og hvad han drømmer om at gøre, bliver efterhånden umuligt at adskille fra det han kalder sin «fiktion». Og sådan er det med alle Murnanes bøger. De fortæller os ting: Her er hvad der sker, og her er hvad det vil sige at opnå indsigt om disse hændelser. For

Fra Ben Denhams portretfilm *Mental Places: A Conversation with Gerald Murnane* (2016).

Gerald Murnane i *Mental Places* (2016).

hvad vil det sige at noget er sket? Hvad er det der får os til at tro på romanfiguren, også når vi har at gøre med fiktion? Hvad får os til at tro på filminstruktøren i *Sletterne*, der knapt er en romanfigur? Hvad er det vi sætter vores lid til?

For Murnane er det slet ikke romanfigurer. Det eneste der tæller er at tro på den virkelighed fortællingen skriver frem, eller mere præcist, det mulige i sig selv ved denne virkelighed. Muligheden som en reel kraft der vokser frem i det man læser. Som læser befinder vi os hele tiden i denne stadige tilnærmede til en mulig virkelighed, som kun forstærker selve sansen for det virkelige. En fiktion der tager afsæt i en faktisk virkelighed, et faktisk sted, med det formål for læseren at frembringe en ekstraordinær virkelighed. Som han selv udtrykker det i «*The Breathing Author*»: «Stillet overfor en ekstraordinær virkelighed, tager bevidstheden forestillingens sted».

Novellen «*Boy Blue*» fra samlingen *Stream System* indledes med ordene: «For nogle få uger siden læste den person der skriver denne fortælling højt fra en anden historie for en forsamling.» Bagfter fortæller vi at det vi nu skal læse, ikke har fundet sted. Herefter tager fortællingen sin begyndelse. For Murnane skaber litteraturen sin egen begivenhed, fordi den skaber en overvældende fornemmelse af virkelighed. Det særlige ved kunsten er ikke at den tilvejebringer en *viden* om virkelighedens sandhed, men en legemliggørelse af denne. De ting ved stedet, verden og os selv vi kun erfarer og «ved» med hvide kroppen, som altid bærer på mere betydning end vi aner. Hvis der her er tale om en ny bevidsthed om verden, er det fordi litteraturen for Murnane antyder noget som befinder sig udover det begribelige og ja, måske faktisk udover litteraturen og sproget selv.

PÅ DEN ANDEN SIDE AF FIKTIONEN

I *Grounded Visionary: The Mystic Fiction of Gerald Murnane* (2019) ser Brendan McNamee Murnanes litteratur som nært forbundet med det som også går under navnet *den evige filosofi* (kendt fra Aldous Huxleys *Den evige filosofi*).⁵ som ligger til grund for de gamle religiøse traditioner, og som til alle tider har inspireret seere, visdomstændkere og religiøstiftere, «det vil sige tanken om at der på et grundlæggende niveau gives en enhed for alt liv, hvor bevidsthed og verden er den samme ting. Bag Murnanes tilgang til stedet og landskabet er hans romanfigur på evig søgen efter denne enhed.

Gennem billeder, følelser og ord indkredser Murnanes litteratur en form for

åndelig tilstand. Billeder fremkalder følelser, og følelser kalder på at blive beskrevet i fiktionen. Det som for ham forbindes fiktion og sted, har ikke så meget at gøre med psykologiens ubevidste eller religiøse trosfølelser, men mere en bevidsthed som opfatter som en del af universet, stedet selv som en pulserende hjerte hvor alt er levende. Vi har ikke at gøre med natuvidenskabens bevidsthed, som er hjernen og kemien, men med et levende væv i tingene og stjerne der ændrer og vibrerer.

Der er altså et udenfor litteraturen som den ikke kan begribe, men kun antyde. Litteraturen er ikke bare en leg med imaginære verdener. Man skriver faktisk for at komme udover litteraturen selv, som svenske Gunnar Ekelof gjorde opmærksom på. Eller med Maurice Blanchots ord: «Litteraturens sprog er en søgen efter det øjeblik der går forud for litteraturens.» Men for mig at se, handler denne grænse ikke om at opdyrke det uudsigelige i sig selv, men at fastholde en tro på det mulige, på en kraft, på noget mere levende. Murnanes fiktion udpeger ikke en bestemt retning eller mål, andet end at den bekræfter livets stille mysterium. Og litteraturen selv kan siges at være en konstant kredsen om dette, litteraturen er længelsen efter dette sted. Det er nok sådan vi kan forstå McNamee når han skriver om Murnane at «han har fundet dette land på den anden side af fiktionen, som er den egentlige grund til at han begynder at skrive». Hans fortællinger er som elliptiske sløjfer der kredser om sig selv, til et punkt hvor stedet og det indre liv smelter sammen, eller bedre, der hvor man i et glimt får øje på dette andet land.

OPRINDELIG TAVSHED

Murnanes tekster er blottet for filosofiske eller religiøse refleksjoner, og alligevel rummer hans konkrete poesi meget af det som til alle tider har optaget de tidlige mystikere: det uudsigelige bag sproget. Ordet er begrænset, men sinde ubegrænset. Hans fortællinger bevæger sig mod et punkt, som animerer dem, men som ikke eksisterer før denne bevægelse sættes i gang. Dette «noget» er som en særlig energi, eller bedre, en længsel efter noget bag tingenes og stedets fremtrædelsesformer. Et forsøg på at få del i det uendelige ved simpelthen at trænge endnu længere ind i det endelige. Måske er det derfor at mange af Murnanes fortællinger handler om at beskrive hvor mennesker befinder sig og landskabet er hans romanfigur på evig søgen efter denne enhed.

Gennem billeder, følelser og ord indkredser Murnanes litteratur en form for

billeder der opstod under læsningen, er de billeder han senere har opsoget i skrivningen og forsøgt at forstøre.

J.M. Coetzee har omtalt Murnanes litteratur som en «radikal idealisme». Men Murnanes billeder er ikke billeder der bare lever i ham selv, de udgår snarere fra en oprindelig tavshed, hvorfra verden henter sin betydning. Sproget, Murnane selv og tingenes betydning er der hvor verden bliver til. Der er altid mere i kroppen og sproget end vi selv har lagt i dem. Det er fristende at bringe begreber fra franske og tyske filosoffer, som Bergsons væren, Heideggers væren-i-verden, Merleau-Pontys mellemverden og Deleuzes tilbivæle i spil, men det er ikke sikkert at deres tanker og begreber tilføjer særlig meget. Om Murnane så er tættere på den evige filosofis mystik, skal jeg ikke kunne sige. Der er en grundkord der peger i denne retning, men for mig at se er det nok i særlig grad den katolske billedverden, tro på billedet, der rummer en væsentlig nøgle til Murnanes verden og litteratur. Faktisk har flere peget på Murnane som en katolsk forfatter.⁶

DEN KATOLSKE MUNK

Som ung blev Murnane opdraget i den katolske kirke, men som tyveårig mistede han sin tro. Noget kunne dog tyde på at han i litteraturen har fundet en særlig udgave af den australske katolicisme. For selv om han stoppede som troende katolik, har han aldrig været i stand til, som han selv udtrykker det, «at tænke på den synlige verden, den såkaldt virkelige verden, her hvor jeg sidder og skriver disse nøgler [...] som den eneste verdens.» I Murnanes litteratur har man en oplevelse af at stå på trærsknen til det usynlige, men man har også en oplevelse af at man i stedet for at opnå svar på spørgsmål om verden og tingene, må træde ind i et billede. Når han i *Velvet Waters* (1990) citerer Franz Kafka, for at sige at «alt hvad der ikke vedrører litteratur, hader jeg, det keder mig at føre samtaler (selv når det drejer sig om litteratur)», og at heller ikke Murnane ser sig selv som andet end litteratur, så er det fordi at det gennem litteraturen bliver muligt at træde helt ind i et billede der med klarhed og navnet indfanget livs sands tråde. Billedet er hos Murnane en bærer af den plastificeret virer os den krystalliserede tanke i sænselig form.

Murnane insisterer på også på, at det sted vi søger, aldrig bare er et litterært landskab, som han skriver i «*A Quieter Place than Chu's*» (*Landscape with Landscape*). Murnane kunne sikkert godt skrive under på Simon Critchleys udtale-

lelse om «at litteraturen er navnet på det sted, hvor den religiøse skuffelse er mest gennemtænkt».⁷ Selv siger han at det er nødvendigt at trække sig lidt tilbage fra verden for faktisk at få øje på den. Han fortæller at han fra tidligt af har været fascineret af munke og klostre hvor man på afstand betragter verden, og at han på flere måder ser forfatteren som en form for munk der i et poetisk sprog anstrenger sig for at fremmane de billeder der indfanget livets essens.

I «*The Interior of Gaaldine*» fra *Stream System* vedder Murnane tilbage til sin livslange interesse for trapistmunkene og digteren Thomas Merton. Teksten, som er en blanding af novelle og essay, beskriver et venskab mellem én som overvejede at gå i kloster, men aldrig gjorde det, og en anden der tog skridtet. Men det som driver historien frem, er en beskrivelse af de steder hvor de mødes og går ture i klosterparken, den ene rejser sig på at besøge sin ven, hvad han ser mens han sidder i toget, hvad han forestiller sig, billeder som han husker fra stedet da han besøgte det første gang, indimellem hører vi om Thomas Merton, ikke om hans tro eller om den katolske kirke, men om landskabet der hvor boede og skrev.

Dette landskab bliver flettet sammen med gårdhaven som de to venner bevæger sig rundt i, og som får dem til at tale om Merton. Hvor en scene handler om hvordan hovedpersonen tager tingene ind på sin måde, hvordan historien om et menneske, en om måde at leve og tro på, bliver til et billede. Man har en oplevelse af, at denne rejse og bevægelse gennem steder, skaber de billeder, som gives det særlige tilkørsforhold til jorden, stedet og sinde, fordi der er et lys der trænger igennem, et lys i geminger, et lys i læsningen, i venskabet, i mødet, et lys i alt hvad man foretager sig, altså noget sandt. Og dermed også forestillingen om at en sådan verden faktisk findes, en verden hvor det er muligt at være gennemtrængt af lys.

⁵ Gerald Murnane, *Stream System*, Fvarit, Struan and Giroux, 2018.

⁶ Gerald Murnane, *Invisible Yet Enduring Lives*, Giramondo, Sheffield / London / New York, 2021.

⁷ Gerald Murnane, *Landscape with Landscape*, Penguin Books, London, 1987.

⁸ Gerald Murnane, *Stream System*, Fvarit, Struan and Giroux, 2018.

⁹ «den metafysiske der erklæret en godsmødet vilhelighed bag tingene og livets fremtrædelsesformer, en sika for hvem menneskets endelige mål er kendskabet til det værende i sig selv.» Se Aldous Huxley, «Den evige filosofi», Sankt Augustin Forlag, København, 1982, s. 7.

¹⁰ Se dokumentaren *Mental Places*, se ovenfor.

¹¹ Simon Critchley, *Very Little... Almost Nothing*, Death, Philosophy and Literature, Routledge, Oxfordshire, 2004.

Kvinnefrigjøringsens historie i øst og sør.

Kvinnebevægelsens historie i Østblokken og det globale sør er i dag lite kjent i Vesten. På 1970-tallet oppsto det en verdensomspennende koalisjon som så kampen for sine rettigheter som en del av en større kamp mot alle former for undertrykkning.

KRISTEN R. GHODSEE

Professor i Russland- og Øst-Europa-studier ved University of Pennsylvania. Forfatter av *Second World, Second Sex: Socialist Women's Activism and Global Solidarity during the Cold War* (2019).

Kvinnebevægelsens røde bestemødre

Angela Davis (i midten) sammen med Elena Lagadinova (til høyre) i Sofia i 1972. FOTO: ELENA LAGADINOVAS PERSONLIGE ARKIV.

De nasjonale sikkerhet nevnt som en viktig grunn, ikke bare fordi statene trengte en reserveløs av kvinnelige arbeidere i krigstid, men også fordi USA ledere fryktet at sosialistiske idealer skulle kaste frustrerte husmødre i armene på «de røde».

«Sovjetisk blondine blir første kvinne i verdensrommet», sto det på forsiden av New York Herald Tribune 17. juni 1963, mens Springfield Union skrev: «Sovjet sender første kvinnelige kosmonaut i bane rundt jord». Begge avisene hadde bilde av 26 år gamle Valentina Tereškova, smilende i en hjelm med påskriften «CCP». «Russerne har bevisst at kvinnen kan konkurrere med mannen i de vanskeligste øvelsene den teknologiske utviklingen gir oss», mente Le Monde 18. juni 1963. Mens vestlige ledere bekymret seg for kvinnefrigjørings konsekvenser for den tradisjonelle familien, sendte de sovjetiske lederne en kvinne ut i verdensrommet. Etter at Sovjet sopte inn medaljer i kvinnebevegelse i OL i München i 1972, svarte USA med å vedta en føderal lov om å fremme kvinnelidert. Hvert nye framskritt for kvinnene i Østblokken, tvang de kapitalistiske landene i Vesten til å reagere.

FRAMTVUNGET REAKSJON

Under den kalde krigen ble kvinnes status i samfunnet gjenstand for rivalisering mellom de to blokkene. Det presset fram flere framskritt i de vestlige landene. I 1942 ble amerikanerne fascinert av bragdene til den unge sovjetiske skarpstyrtneren Ijudmila Pavlitsjenko som hadde skutt 309 nazister).

USA ledere fryktet at sosialistiske idealer skulle kaste frustrerte husmødre i armene på «de røde».

USA ledere fryktet at sosialistiske idealer skulle kaste frustrerte husmødre i armene på «de røde».

FRA KVINNEÅR TIL KVINNETIÅR

Frå Tirana i sør til Tallinn i nord, fra Budapest til Vladivostok, i land som Kina, Vietnam, Cuba, Nicaragua, Jemen, Tanzania og Etiopia, inspirerte det sovjetiske idealene om arbeider-moren statene til å betale for bamehager, offentlige kantiner og støtteordninger for sine kvinnelige innbyggere. Mens amerikanske kvinner kjempet for å få adgang til menneses universiteter og like muligheter i arbeidslivet, hadde sosialistlandene allerede gjennomført en rekke reformer for å skape en bedre balanse mellom arbeid og familieiv. «ngen ville ha innrommet det, spesielt ikke noen i den amerikanske delegasjonen, men det virket tydelig at kvinnene i det minste var juridisk sett mer likestilte i sosialistblokken», forteller Arvonne Fraser, tidligere amerikansk KDV-delegat i Mexico by og København.

Under avkoloniseringen framsto den sosialistiske veien til økonomisk utvikling, gjennom nasjonalisering av naturressuser, økonomisk planlegging og utvikling av offentlige tjenester, som et attraktivt alternativ til den kapitalistiske nykolonialismen. Mange ledere i det globale sør etablerte allianser med østblokkland, til stor misnøye for de amerikanske lederne, som fryktet økt sovjetisk innflytelse. Samtidig samarbeidet østeuropiske kvinneorganisasjoner med de gryende kvinnebevegelsene i Asia, Afrika og Latin-Amerika. Sammen begynte de å utfordre ideen om at kvinnesaker kunne løses innenfor politiske og økonomiske strukturer som holdt opp andre former for undertrykkelse og ulikhet.

På initiativ fra KDV stemte FN for forslaget til en rumensk delegat om å erklære 1975 for Det internasjonale kvinnearr, som viste for regjeringer over hele verden at kvinners status i samfunnet nå var i søkelyset. Kvinneåret ble utvidet til Kvinnetiåret med tre store konferanser i Mexico by (1975), København (1980) og Nairobi (1985). Med samkjøring i FN klarte en koalisjon av kvinner fra øst og sør å få gjennomslag for en progressiv agenda med resultater som fortsatt gir gjengklang den dag i dag.

MER LIKESTILLE

Vår vitenhet om de sosialistiske landenes bidrag til kvinnefrigjøringer har mye å gjøre med Vestens snevre definisjon av kvinnekamp. Gjennom hele forrige århundre, og selv i dag, har marxist-inspirerte aktivister blitt anklaget for å være ufofomne overfor spørsmål om andre og kjønn, og å prioritere klassekamp foran mål av rase og store splittelsene i samfunnet. Men sammenlignet med Vesten gjorde sosialistlandene i Øst-Europa mer for å fremme kvinnefrigjøring og avkolonisering enn de har fått anerkjennelse for.

Frå Tirana i sør til Tallinn i nord, fra Budapest til Vladivostok, i land som Kina, Vietnam, Cuba, Nicaragua, Jemen, Tanzania og Etiopia, inspirerte det sovjetiske idealene om arbeider-moren statene til å betale for bamehager, offentlige kantiner og støtteordninger for sine kvinnelige innbyggere. Mens amerikanske kvinner kjempet for å få adgang til menneses universiteter og like muligheter i arbeidslivet, hadde sosialistlandene allerede gjennomført en rekke reformer for å skape en bedre balanse mellom arbeid og familieiv. «ngen ville ha innrommet det, spesielt ikke noen i den amerikanske delegasjonen, men det virket tydelig at kvinnene i det minste var juridisk sett mer likestilte i sosialistblokken», forteller Arvonne Fraser, tidligere amerikansk KDV-delegat i Mexico by og København.

DE GRUNNLEGGENDE ÅRSÅKENE

Under forberedelsen til FN's første kvinnekonferanse i 1975 var det ingen enighet om målene for konferansen. Mange vestlige kvinner, spesielt de amerikanske og de .../